

Zicht op... erfgoededucatie

Achtergronden, literatuur, websites en projecten

Inhoud

Vooraf	5
Erfgoededucatie: een stand van zaken	6
Bibliotheek Cultuurnetwerk Nederland	15

Vooraf

Toon karakter, zet in op erfgoed! Dit is de pakkende titel van een brochure van Kunsten '92, de landelijke belangenvereniging voor kunst, cultuur en erfgoed. Met deze brochure wil Kunsten'92, samen met erfgoedorganisaties, gemeenten – met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 - bewust maken van het belang en de waarde van erfgoed.

Erfgoed is een economische factor van belang voor een gemeente, maar zorgt er ook voor dat burgers zich met elkaar verbonden voelen, aldus Kunsten '92.

Kunsten '92 doet in de brochure een aantal aanbevelingen aan gemeenten om optimaal gebruik te maken van erfgoed. Een van die aanbevelingen is het stimuleren van erfgoededucatie. 'Erfgoed verbindt leerlingen met hun omgeving en hun achtergrond en ontwikkelt hun identiteitsbesef.'

De rijksoverheid stimuleert erfgoededucatie al een aantal jaren. In 1997 werd het bureau Erfgoed Actueel opgericht. Het stimuleren van het gebruik van erfgoed kenmerkte zich aanvankelijk vooral door een inzet op bewustwording: wat is erfgoed en welke rol en functie zou erfgoed in het onderwijs kunnen hebben? Rond 2001 werd daarnaast ingezet op ontwikkeling en ondersteuning van netwerken tussen scholen en erfgoedinstellingen, het samenwerken en afstemmen met steunfunctie-instellingen en het begeleiden van erfgoedkoepels in hun educatieve taken. Dit is de stand van zaken die geschetst wordt in het inleidend artikel van *Zicht op... cultureel erfgoed*, dat in 2000 verscheen.

Inmiddels zijn we tien jaar verder. Hoog tijd om de stand van zaken opnieuw op te nemen. Cees Hageman, medewerker van Erfgoed Nederland, beschrijft in zijn artikel *Erfgoededucatie: een stand van zaken* achtereenvolgens de plaats van erfgoededucatie in het onderwijs, de achtergronden van de stimulering van erfgoededucatie en de opbrengsten daarvan.

Na het artikel volgt een literatuurselectie uit de bibliotheek van Cultuurnetwerk Nederland. De selectie bevat literatuur die verscheen vanaf 2007 en is niet uitputtend, maar geeft een dwarsdoorsnede van de aanwezige publicaties. Voor een overzicht van alle publicaties over erfgoededucatie die zijn opgenomen in de bibliotheek van Cultuurnetwerk verwijzen we u naar de catalogus die via internet is te raadplegen (www.cultuurnetwerk.nl > producten & diensten > bibliotheekcatalogus).

De projecten uit het projectloket cultuur die zijn opgenomen in deze *Zicht op...* zijn eveneens een dwarsdoorsnede van het volledige aanbod van projecten erfgoededucatie die op deze website te vinden zijn (www.projectloketcultuur.nl)

Deze *Zicht op...* wordt gecompleteerd door een beschrijving van enkele relevante nationale en internationale websites.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, maart 2010

Erfgoededucatie: een stand van zaken

Cees Hageman

De investeringen van de overheid in erfgoededucatie hebben effect gehad. Scholen en erfgoedinstellingen hebben een aanzienlijke inspanning geleverd om erfgoedprojecten en -materialen te ontwikkelen en te implementeren in het onderwijs. Zij staan nu voor de opdracht erfgoededucatie binnen de instellingen en de scholen te verankeren en de kwaliteit ervan te bewaken. In dit artikel wordt de context van uiteenlopende initiatieven beschreven en wordt onderzocht of deze behalve kwantiteit ook kwaliteit hebben gebracht in erfgoededucatie.

Voor een nadere omschrijving van erfgoededucatie gebruiken we hier de formulering van de Onderwijsraad (2006):

'Erfgoededucatie omvat onderwijs met en over monumenten, landschappen en archeologische vondsten, bibliotheken en archieven, museale voorwerpen en het geheel van gewoonten, tradities, verhalen, rituelen en gebruiken dat immaterieel of levend erfgoed wordt genoemd. Het uitgangspunt bij erfgoededucatie is het culturele erfgoed in Nederland, dat sporen draagt van verschillende culturen uit het verleden en ook in het heden voortdurend wordt beïnvloed door nieuwe elementen uit onze maatschappij. De kracht van erfgoededucatie ligt in het omgevingsonderwijs; het leren in, van en over je eigen leefomgeving. Erfgoededucatie en omgevingsonderwijs zijn sterk verbonden met de vakken aardrijkskunde en geschiedenis, maar kunnen ook in andere mens- en maatschappijvakken een rol spelen.'¹

Natuurlijk valt over deze definitie te discussiëren, bijvoorbeeld over de begrippen levend of immaterieel erfgoed en ook volkscultuur, over het onderscheid tussen omgevingsonderwijs en erfgoededucatie, al dan niet binnen- en buitenschools en over de vraag of educatie nu als doel of middel wordt gezien. We gebruiken hier de term erfgoededucatie in de bredere context van cultuureducatie.

We schetsen achtereenvolgens de plaats van erfgoededucatie in het onderwijs, de achtergronden van stimulering van erfgoededucatie en de opbrengsten daarvan.

EDUCATIE EN ONDERWIJS

Cultuureducatie – en dan ook erfgoededucatie – is geen apart schoolvak, maar een aandachtsgebied. Daarbinnen is dan sprake van kunsteducatie, erfgoededucatie en media-educatie.²

Enig houvast voor de waarde en plaats van educaties binnen het onderwijs bieden de kerndoelen voor primair onderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Erfgoed in het primair onderwijs is bijvoorbeeld terug te vinden bij het bredere gebied 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en bij 'Kunstzinnige oriëntatie'. Het begrip komt terug in de karakteristieken bij deze onderwerpen en wordt met name genoemd bij de kerndoelen 51 (Tijd) en 56.³ Hieruit blijkt dat erfgoed en erfgoededucatie altijd in relatie staan tot andere leergebieden.

1 Aerts, E. van, Hendriks, A., Lavoit, N. van de, Tuit, J. & Tongeren, C. van (2007). *Cultuur InZicht. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff, p. 15.

2 Idem, p. 14.

3 Greven, J. & Letschert, J. (2006). *Kerndoelen primair onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Educatie is ook een begrip voor het presenteren van erfgoed in breder verband. In het visiedocument voor educatie van Erfgoed Nederland⁴ wordt in dit verband gesproken over uiteenlopende vormen van leren: formeel, informeel en non-formeel leren. Deze typering hebben betrekking op onderwijs, maar ook op kennis- en informatieoverdracht buiten de schoolse kaders van initiërend en beroepsonderwijs.

Formeel leren is leren volgens een vaststaande procedure, met standaard lesmateriaal, met vooraf vastgestelde leerdoelen waarbij voldoende resultaat leidt tot certificatie en/of accreditatie. Formeel leren gebeurt vaak op scholen, universiteiten en gerespecteerde trainingsinstituten. Non-formeel leren leidt meestal niet tot een diploma, maar het is wel gestructureerd en gebeurt met een bewust doel. Het gaat vaak om situatiespecifieke kennis en het ontwikkelen van vaardigheden binnen een concrete context. Informeel leren is het leren dat zich min of meer spontaan voordoet in situaties die niet expliciet rond het leren georganiseerd zijn. Het gaat dus om incidentele en toevallige leerervaringen.

Erfgoededucatie heeft de laatste tien jaar de wind mee gehad. Los van de inhoud van de erfgoedonderwerpen (kennis van erfgoed als doel) blijkt de erfgoeddidactiek een goed middel om nieuwe vormen van onderwijs gestalte te geven, zoals samenwerkend en onderzoekend leren (het leren analyseren en presenteren van gegevens) en omgevingsonderwijs (erfgoed als middel). Dit alles met gebruikmaking van moderne media.

Erfgoed is vrijwel altijd te vinden in de buurt van de school. Belangrijk kenmerk van erfgoededucatie is dat het veelal de directe omgeving van de kinderen als uitgangspunt neemt voor exploratie.

Scholen zijn niet afhankelijk van de aanwezigheid van een instelling, maar kunnen een kerk, park, monument of zelfs het eigen schoolgebouw als uitgangspunt nemen voor activiteiten van kinderen.

STIMULERING VAN ERFGOEDEDUCATIE

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) stimuleerde de aandacht voor cultuur en erfgoed in het onderwijs door de inrichting van de projectgroep Cultuur en School en ook speciaal voor erfgoed - in 1997 - met het bureau Erfgoed Actueel te Amsterdam.

Het stimuleren van het gebruik van erfgoed kenmerkte zich aanvankelijk vooral door een inzet op bewustwording: wat is erfgoed en welke rol en functie zou erfgoed in het onderwijs kunnen hebben? Daarbij was er speciale aandacht voor het vmbo en voor culturele diversiteit. De bewustwording werd vooral gezocht in het organiseren van conferenties en expertmeetings en het verzorgen van publicaties. Prominent communicatiemiddel daarbij was het vier keer per jaar uitgebrachte periodiek *Oud Nieuws*. Daarnaast werkte Erfgoed Actueel samen met uiteenlopende erfgoedinstellingen en kenniscentra – waaronder Cultuurnetwerk Nederland - aan de ontwikkeling van een landelijke infrastructuur voor de promotie van erfgoed.

Rond 2001 werd daarnaast ingezet op ontwikkeling en ondersteuning van netwerken tussen scholen en erfgoedinstellingen, het samenwerken en afstemmen met steunfunctie-instellingen en het begeleiden van erfgoedkoepels in hun educatieve taken.

Erfgoed Actueel bevorderde de netwerkontwikkeling tussen scholen en erfgoedinstellingen met enkele landelijke projecten. Met projecten als *Sporen* (gericht op het vmbo), *Erfgoed à la Carte* (primair onderwijs) en *Plan je eigen ruimte* (bovenbouw voortgezet onderwijs) werd enerzijds de beoogde samenwerking bevorderd en anderzijds een plaats voor erfgoed in het leerplan nagestreefd. Tevens zette Erfgoed Actueel in samenwerking met onder meer Cultuurnetwerk Nederland in op de ontwikkeling van cultuur- en erfgoededucatie binnen de pabo en lerarenopleidingen.

⁴ Erfgoed Nederland (2009). *Visie op Erfgoed en Educatie 2009-2012*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

Daarnaast kwam er een scholingstraject voor interne cultuurcoördinatoren (icc'ers). Een traject dat zo succesvol is geweest dat er naast deze inzet voor scholen ook een afgeleid scholingsplan is opgezet voor beleidsambtenaren van gemeenten.

Verder zocht het bureau actief de samenwerking met erfgoedinstellingen en -koepels, onder meer in geregeld overleg tussen erfgoededucatieconsulenten. Op lokaal, regionaal, provinciaal en landelijk niveau werden initiatieven tot samenwerking en promotie voor erfgoed ingezet.

Overigens worden al deze initiatieven ondersteund met het ontsluiten en beschikbaar stellen van informatie over cultuur- en erfgoededucatie door periodieken als *Bulletin Cultuur en School* en door websites en databases⁵.

Het stimuleren van erfgoededucatie was niet exclusief het werk van landelijke instellingen. Ook de rol van provinciale erfgoedinstellingen en erfgoedhuizen moet hier worden genoemd. Alleen zij zijn in staat om de netwerkontwikkeling lokaal te verfijnen en zij hebben daaraan met uiteenlopende initiatieven in belangrijke mate bijgedragen.

Al deze inspanningen hebben erfgoededucatie op de kaart gezet. De vraag wat er in de achterliggende jaren tot stand is gebracht kan in één woord worden samengevat: veel!

Een beeld van deze hoeveelheid is nauwelijks te schetsen en het zou buiten het kader van dit artikel vallen om al het aanbod hier op te sommen. Twee initiatieven worden hier wel gemeld. In de eerste plaats een ontwikkeling in de provincie Groningen, waar de mogelijkheden worden onderzocht om de ervaringen uit het project Fivelsgoud⁶ provinciebreed uit te zetten, waarmee in feite gerealiseerd kan worden waarvoor een stimuleringsregeling als Erfgoed à la Carte is bedoeld in het licht van 'overdraagbaarheid' van projecten.

Daarnaast wordt hier gemeld de onlangs verschenen publicatie vanuit Bureau Erfgoededucatie / Cultureel Erfgoed Noord-Holland *Van poppenspel tot poldermodel*⁷, met daarin opgenomen een beeld van 16 erfgoedprojecten. Deze geven allen een mooi en inspirerend beeld van kleinschalige schoolnabije projecten voor het onderwijs.

VAN AANBOD NAAR VRAAG

Het denken over stimuleren en implementeren van erfgoededucatie in het onderwijs kreeg een belangrijke impuls met het rapport *Hart(d) voor cultuur!* De taakgroep cultuureducatie in het primair onderwijs schetste hierin onder meer de scenario benadering, waarbij drie typen scholen werden beschreven naar de wijze waarop zij cultuuraanbod vanuit instellingen afnamen en gebruikten. Het rapport gaf een beeld welke rol het onderwijs, instellingen, het rijk, de provincie en de gemeente (zouden moeten) spelen.⁸ Een van de centrale aandachtspunten was daarbij het begrip vraagsturing. Want er werd dan wel veel ontwikkeld en uitgezet voor cultuur en erfgoed, maar hadden scholen hier wel behoefte aan?

Mede op basis van dit rapport schreef het ministerie van OCW de Regeling versterking cultuureducatie primair onderwijs uit, beter bekend door het beschikbaar stellen van € 10,90 per leerling, te besteden aan cultuureducatieve activiteiten vanuit de scholen. De basis daarvoor werd gezocht in het opstellen van cultuurbeleidsplannen van de scholen.

5 Zie bijvoorbeeld www.cultuurplein.nl

6 www.ivak.net/fivelsgoud/index.htm

7 Visser, M., Schäuikes, M. & Roeper, V. (Eds.) (2010). *Van poppenspel tot poldermodel: 16 Noord-Hollandse erfgoedprojecten voor het primair en voortgezet onderwijs*. Haarlem: Bureau Erfgoededucatie Noord-Holland.

8 Taakgroep Cultuureducatie in het Primair Onderwijs (2003). *Hart(d) voor cultuur!* Eindrapport, p. 8.

Vraagsturing in cultuur- en erfoegededucatie zou moeten bijdragen aan de kwaliteit van onderwijsproducten van culturele instellingen. De gedachte was dat scholen op basis van hun cultuurbeleidsplannen in staat zijn om wensen over inhoud en kwaliteit te formuleren. Want tot dan toe namen de meeste scholen voornamelijk kant en klare producten af (scenario 1, Komen en Gaan genoemd in het rapport); in sommige gevallen werkten scholen samen met instellingen om tot aanbod te komen (scenario 2: Vragen en Aanbieden) en slechts in zeer geringe mate legden ze op basis van eigen beleid een gerichte vraag bij instellingen neer en zetten ze deze vraag om in gezamenlijk ontwikkeld materiaal (scenario 3: Leren en Ervaren).

Die inzet op vraagsturing was een eerste aanzet om ook over kwaliteit van cultuur- en erfgoed aanbod na te denken. Het bleek een moeizaam proces. Uit onderzoek blijkt dat de ontwikkeling van vragen tot en met het gezamenlijk ontwikkelen van aanbod een traject van lange adem is.⁹

In elk geval kan geconcludeerd worden dat het rapport in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van cultuurbeleid binnen scholen en het zoeken en vinden van samenwerking – al dan niet in netwerken – tussen scholen en culturele instellingen.

VAN KWANTITEIT NAAR KWALITEIT

Tussen 2005 en 2008 is er een verschuiving van accenten in de ontwikkeling van cultuur- en erfoegededucatie. De aandacht richt zich niet meer uitsluitend op de kwantiteit, maar vooral op de kwaliteit van het aanbod en de duurzaamheid van het geheel.

In 2005 wordt de verzelfstandiging van bureau Erfgoed Actueel ingezet. Losgeweekt van het ministerie van OCW zal het als nieuwe stichting de promotie en kwaliteitsbewaking van erfgoed-educatie ter hand nemen. Een ontwikkeling die al snel door de werkelijkheid wordt ingehaald met de inrichting van sectorinstituten. Erfgoed Actueel gaat in 2007 op in een fusie van verschillende landelijke erfgoedkoepels tot Erfgoed Nederland.

Met de inrichting van het sectorinstituut Erfgoed Nederland zal de rijksoverheid zich minder actief met het stimuleren van erfgoed(educatie) bemoeien (waarover straks nog meer). De activiteiten van het instituut richten zich, waar het gaat om erfgoededucatie, op kwaliteitsverbetering van het educatieve werk vanuit erfgoedinstellingen. Dit gebeurt met onderzoek en het uitdragen en uitwisselen van resultaten daarvan en het aangaan van de discussie met het veld.¹⁰

De aandacht voor kwaliteit van erfgoededucatie zien we ook bij het ministerie. Het project (sinds 2009 'programma') Cultuur en School richt zich meer en meer op 'brede ontwikkelingen' in onderwijs en cultuur. Onderwerpen zijn daarbij onder meer de cultuurkaart, de brede school, deskundigheidsbevordering en de Canon van Nederland.

Erfgoed Nederland heeft op basis van zijn opdracht - het agenderen van educatie binnen de erfgoedsector en het bevorderen van de kwaliteit daarvan - een aantal voornemens verwoord in een visiestuk voor educatie. Belangrijkste aandachtsgebieden zijn daarbij: imago, burgerschap en participatie, professionaliteit, theorie en samenwerking.¹¹ Op deze aandachtsgebieden is inmiddels een aantal initiatieven genomen en zijn samenwerkingsverbanden aangegaan. Op de laatste twee gaan we hieronder kort in.

9 Hoogeveen, K. & Vegt, A.L. van der (2008). *Cultuureducatie in het primair onderwijs : eindrapportage monitor regeling Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs*. Utrecht: Sardes.

10 Erfgoed Nederland (2007). *Beleidsplan 2008-2012*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

11 Erfgoed Nederland (2009). *Visie op Erfgoed en Educatie 2009-2012*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

THEORIE

In samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam is de bijzondere leerstoel Historische Cultuur en Educatie ingesteld, bekleed door dr. Carla van Boxtel. In haar oratie¹² zei ze onder meer: 'Er wordt steeds meer onderwijs over en met erfgoed ontwikkeld. Maar wat is de toegevoegde waarde van het gebruiken van erfgoed voor het geschiedenisonderwijs en van erfgoededucatie in erfgoedinstellingen? Welke unieke leerervaringen biedt erfgoed? Hoe kunnen we vaststellen wat de kwaliteit van het leren met en over erfgoed is en wat de leeruitkomsten zijn?' Op deze vragen zal haar onderzoeksprogramma zich richten.

SAMENWERKING

Om samenwerking in theorievorming te bevorderen is een Platform Educatie opgericht. Hierin zitten vertegenwoordigers van de Erasmus Universiteit, Cultuurnetwerk Nederland, de Reinwardt Academie en het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland (OPEN). Een van de opdrachten aan dit platform is de organisatie van een jaarlijkse conferentie waarbij de ontmoeting tussen wetenschap en praktijk het uitgangspunt is.

Vermelding verdient ook de tweejaarlijkse monitor erfgoededucatie (MEE), in 2007 en 2009 in opdracht van Erfgoed Nederland uitgezet door Bureau ART.¹³ Met deze monitor worden vooral de ambities van instellingen voor erfgoededucatie in kaart gebracht.

Uit de samenvatting en conclusies van deze monitor blijkt onder meer het volgende als het gaat om erfgoededucatie in het onderwijs:

ERFGOEDEDUCATIE IN HET ONDERWIJS

Gemiddeld over alle organisaties wordt 50% van de educatieve activiteiten besteed aan het onderwijs (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs) en 50% aan 'overige educatie' (m.n. lezingen en rondleidingen e.d. voor volwassenen). Musea, archieven, organisaties voor archeologie en erfgoedbrede organisaties richten zich vooral op het onderwijs, historische verenigingen e.d., monumentenorganisaties meer op 'overige educatie'.

Voor zover de educatieve activiteiten betrekking hebben op het onderwijs, heeft gemiddeld 59% betrekking op het primair onderwijs, 29% op het voortgezet onderwijs en 12% op het overige onderwijs (mbo, hbo en universiteit). Historische verenigingen e.d. en erfgoedbrede organisaties richten zich relatief vaker op het primair onderwijs, archieven (in vergelijking met andere erfgoedsectoren) meer op het voortgezet onderwijs, terwijl in de sector 'monumenten' relatief vaak educatieve activiteiten voor het 'overig onderwijs' (m.n. hoger onderwijs) worden ontplooid.

DEELNAME AAN LOKALE NETWERKEN

De meeste instellingen werken met andere organisaties samen in lokale netwerken: 31% in lokale netwerken met erfgoedinstellingen en scholen, 45% in lokale netwerken met alleen erfgoedinstellingen (musea, archieven, monumenten e.d.). Informatie-uitwisseling is het belangrijkste doel van deze lokale netwerken, gevolgd door deskundigheidsbevordering en een gezamenlijk aanbod creëren voor het onderwijs.

DE ROL VAN DE SCHOLEN

Wanneer er educatieve programma's worden ontwikkeld spelen de scholen bij iets meer dan de helft van de erfgoedorganisaties alleen de rol van afnemer. Bij 40% van de organisaties formuleren scholen vragen en wensen, waarna de organisaties vervolgens het programma ontwikkelen. Bij 43% reageren de scholen (ook) op concepten van

12 Boxtel, C. van (2009). *Geschiedenis, erfgoed en didactiek*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

13 Zant, P. van der (2010). *De wind mee? Eindrapport over de uitkomsten van de tweede Monitor Erfgoed Educatie (MEE)*. Gouda: Bureau ART.

programma's en materialen. Bij 36% testen scholen (ook) proefversies van programma's en materialen (in de klas) uit. In 29% van de gevallen ontwikkelen scholen samen met de organisatie het programma en het materiaal.

DE CANON IN DE EDUCATIEVE PROGRAMMA'S

Vrijwel alle respondenten blijken op de hoogte van de Canon van de Nederlandse geschiedenis; ongeveer een kwart van de respondenten speelt al met educatief aanbod in op de landelijke (of een lokale) Canon, 18% is van plan dat de komende jaren te gaan doen.

Van de historische verenigingen e.d. geeft 71% aan niets met de Canon van de Nederlandse geschiedenis te doen in hun educatieve aanbod, bij musea is dat 46%, bij archieven 49%.

De organisaties die inspelen op de Canon (of dit denken te gaan doen) noemen verschillende manieren waarop zij dit doen: het ontwikkelen van een eigen (specifieke of lokale) Canon (43%), het ontwikkelen van nieuwe educatieve programma's die invulling geven aan een of meer vensters uit de landelijke Canon (40%) en het presenteren van het bestaande educatieve aanbod maar nu ook in termen van de vensters uit de landelijke Canon (40%).

Structurele samenwerking op instellingsniveau is inmiddels gerealiseerd tussen provinciale erfgoedinstellingen in OPEN. Met OPEN sloot Erfgoed Nederland in 2008 een convenant, waarin samenwerking en taakverdeling tussen het landelijk instituut en de provinciale steuninstellingen is vastgelegd. Samenwerking wordt ook nadrukkelijk gezocht tussen Cultuurnetwerk Nederland en Erfgoed Nederland, bijvoorbeeld in het al genoemde Platform Educatie. Dat mede met dit platform ook de stap is gezet naar samenwerking met de academische wereld is een belangrijke ontwikkeling. Samenwerking beperkt zich inmiddels niet alleen tot Nederland. In Europees verband is mede door het samenwerken met Euroclio, zicht gekomen op Europese ontwikkelingen in educatie. Daarnaast is het interessant om te zien dat verworvenheden in erfgoededucatie ook toepasbaar blijken in een niet-Europese context, getuige de ervaringen in Indonesië in samenwerking met Badan Pelestarian Pusaka Indonesia (BPPI): The Indonesian Heritage Trust.

Al met al zijn dit positieve ontwikkelingen, waarbij het echter nog te vroeg is om een helder beeld van de nieuw ontwikkelde infrastructuur te geven. Er is sprake van samenwerking, afstemming en zelfs overeenstemming tussen sterke partijen, maar het zal nog enige tijd vragen om een infrastructuur voor erfgoededucatie te realiseren, waarbij voor iedereen helder is wie welke taken op zich neemt en waarvoor verantwoordelijk is. Het huidige tijdsgewricht is daarvoor nog teveel een fase van heroriëntatie.

FONDS VOOR CULTUURPARTICIPATIE

Een partij is in bovenstaand beeld nog niet aan bod geweest, te weten het Fonds voor Cultuurparticipatie. Juist dit fonds, ingesteld in 2009, illustreert nadrukkelijk het nieuwe denken over het stimuleren van (het gebruik van) cultureel erfgoed. Het is niet zo dat het ministerie van OCW helemaal geen gelden meer beschikbaar stelt (zo is de Regeling versterking cultuureducatie primair onderwijs verlengd tot 2011), maar het meeste stimulerings- en ontwikkelgeld is ondergebracht bij het Fonds voor Cultuurparticipatie.¹⁴

14 Fonds voor Cultuurparticipatie (2009). *Beleidsplan 2009-2012*. Den Haag: Fonds voor Cultuurparticipatie.
www.cultuurparticipatie.nl

Doelstelling en missie van het fonds zijn als volgt verwoord: 'Het Fonds voor Cultuurparticipatie stimuleert de actieve deelname aan het culturele leven van inwoners van Nederland, in al hun diversiteit, ongeacht leeftijd, herkomst, opleiding en woonplaats.'

Het fonds beheert tal van regelingen, maar wil ook eigen beleid uitzetten. Voor erfgoed en erfgoed-educatie is vooral de Plusregeling Cultuurparticipatie van belang. Het fonds heeft vooral oog voor verankering van initiatieven. Het gaat om duurzame, goede projecten waarvan een voorbeeldwerking uitgaat.

Met het oog op erfgoededucatie wordt hier nog met nadruk gemeld wat de rol van de Canon van Nederland binnen het fonds is: 'In de nota *Kunst van Leven* vestigt Minister Plasterk de aandacht op de verankering van de Canon van Nederland in het basis- en voortgezet onderwijs. De 50 vensters gaan deel uit maken van de kerndoelen van het onderwijs. Erfgoedinstellingen en musea kunnen het onderwijs ondersteunen bij de invoering van de canon. Het fonds is gevraagd hieraan een bijdrage te leveren. Ook de Onderwijsraad stelt onlangs nog in *De stand van Educatief Nederland* dat alle jongeren tot 18 jaar vertrouwd moeten raken met cultuur, kunst en de Nederlandse geschiedenis. Binnen de plusregeling krijgen projecten rond de canon daarom extra aandacht.'¹⁵

TOT SLOT

Inmiddels lijkt het begrip erfgoededucatie in het cultuurbeleid nog nauwelijks in gebruik. De vraag is of dit als een probleem moet worden opgevat of juist als een teken van volwassenheid - of zelfs als het bieden van kansen. Volwassenheid, waar in de breedte - ook in het onderwijs - erfgoed langzamerhand een ingeburgerd begrip is. Kansrijk, waar het gaat om de inzet op interessante cross-overs tussen erfgoed en kunst. De inleiding op het literatuuroverzicht in *Zicht op... cultureel erfgoed*¹⁶ uit 2000 spreekt van cultuureducatie. En daarmee lijkt de cirkel rond; erfgoed is een volwassen onderdeel binnen het geheel van cultuureducatie.

Auteur is projectleider erfgoededucatie bij Erfgoed Nederland.

15 Fonds voor Cultuurparticipatie (2009). *Beleidsplan 2009-2012*. Den Haag: Fonds voor Cultuurparticipatie, p. 13.

16 LOKV & Erfgoed Actueel (2000). *Zicht op... cultureel erfgoed*. Utrecht: LOKV.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN WEBSITES

Aerts, E. van, Hendriks, A., Lavoit, N. van de, Tuit, J. & Tongeren, C. van (2007). *Cultuur InZicht. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: Thieme Meulenhoff.

Boxtel, C. van (2009). *Geschiedenis, erfgoed en didactiek*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

Erfgoed Nederland (2007). *Beleidsplan 2008–2012*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

Erfgoed Nederland (2009). *Visie op Erfgoed en Educatie 2009-2012*. Amsterdam: Erfgoed Nederland.

Fonds voor cultuurparticipatie (2009). *Beleidsplan 2009-2012*. Den Haag: Fonds voor Cultuurparticipatie.

Greven, J. & Letschert, J. (2006). *Kerndoelen primair onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Hemel, A. van, Thissen, C. & Vogelesang, P. (Eds.) (2007). *Een rugzak gevuld met cultuur*. Utrecht/Amsterdam: Cultuurnetwerk Nederland/Erfgoed Nederland.

Hoogeveen, K. & Vegt, A.L. van der (2008). *Cultuureducatie in het primair onderwijs : eindrapportage monitor regeling Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs*. Utrecht: Sardes.

Hoorn, M. van (Ed.) (2006). *Onderzoeken naar cultuureducatie in het primair onderwijs*. (Cultuur+Educatie; 16). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Kommers, M-J. (Ed.) (2009). *Zicht op... samenwerking en cultuureducatie*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

LOKV & Erfgoed Actueel (2000). *Zicht op... cultureel erfgoed*. Utrecht: LOKV.

Oomen, C., Visser, I., Donker, A., Beekhoven, S., Hoogeveen, K. & Haanstra, F. (2009). *Cultuureducatie in het primair en voortgezet onderwijs. Monitor 2008-2009*. Utrecht: Oberon/Sardes.

Taakgroep Cultuureducatie in Primair Onderwijs (2003). *Hart/d voor Cultuur! Eindrapport*.

Visser, M., Schäuikes, M. & Roeper, V. (Eds.) (2010). *Van poppenspel tot poldermodel: 16 Noord-Hollandse erfgoedprojecten voor het primair en voortgezet onderwijs*. Haarlem: Bureau Erfgoededucatie Noord-Holland.

Zant, P. van der (2010). *De wind mee? Eindrapport over de uitkomsten van de tweede Monitor Erfgoed Educatie (MEE)*. Gouda: Bureau ART.

www.cultuurplein.nl

www.cultuurparticipatie.nl

www.erfgoednederland.nl/aandachtsgebieden/educatie

www.ivak.net/fivelsgoud/index.htm

[Link naar literatuur, websites en projecten Zicht op... Erfgoededucatie](#)

Bibliotheek Cultuurnetwerk Nederland

Voor iedereen die vanuit zijn studie of beroep te maken heeft met kunst- en cultuureducatie is de bibliotheek van Cultuurnetwerk Nederland van belang. In het centrum van Utrecht vindt u een uitgebreide en unieke collectie publicaties over kunst- en cultuureducatie.

COLLECTIE

Naast talloze monografieën bevat de collectie circa 175 binnenlandse en buitenlandse (vak)tijdschriften, vele lesmethoden, les- en projectmaterialen voor zowel basis- als voortgezet onderwijs, handboeken, naslagwerken en onderzoeksrapporten. Een aparte collectie is de instellingendocumentatie van centra voor de kunsten en van landelijke onderwijs- en culturele instellingen. Deze omvat naast jaarverslagen en beleidsplannen ook nota's van landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden. Materialen uit de instellingendocumentatie zijn ter plekke te raadplegen, maar zijn niet te lenen.

OPENINGSTIJDEN

De bibliotheek is voor publiek geopend op maandag van 13.30 tot 17.00 uur en van dinsdag tot en met vrijdag van 9.30 tot 17.00 uur. Raadpleeg de website van Cultuurnetwerk Nederland, www.cultuurnetwerk.nl, of bel, 030-236 12 00 voor afwijkende openingstijden in verband met feestdagen en vakantieperioden.

CATALOGUS ON LINE: WWW.CULTUURNETWERK.NL > PRODUCTEN & DIENSTEN > BIBLIOTHEEKCATALOGUS

De catalogus van de bibliotheek is op internet te raadplegen. Publicaties zijn op verschillende wijzen te vinden in de catalogus. Ook geeft de catalogus on line informatie of een publicatie aanwezig is of uitgeleend.

LENEN

De meeste materialen zijn te lenen en kunnen per post aan u toegestuurd worden. Indien u wilt lenen moet u ingeschreven zijn bij de bibliotheek. Voor het inschrijven is een identiteitsbewijs (paspoort, rijbewijs, Europees identiteitsbewijs) alsmede een recent afschrift van uw giro- of bankrekening (vanwege de adresgegevens) noodzakelijk. Aanmelding als lid is ook schriftelijk mogelijk. Stuur met uw aanmelding een kopie van uw identiteitsbewijs en van een recent giro- of bankafschrift mee.

LEDEN

Personen en instellingen kunnen lid worden van de bibliotheek. Leden betalen geen leengeld voor materialen en krijgen 50 procent korting op literatuurselecties. Bovendien ontvangen leden gratis *Zicht op...*

Een lidmaatschap kost voor particulieren € 20,50 per jaar en voor instellingen en scholen € 34,50 per jaar. Een lidmaatschap kan op elk moment ingaan en wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. Opzeggingen (alleen schriftelijk) dienen voor 1 december van het nieuwe kalenderjaar in het bezit te zijn van Cultuurnetwerk Nederland.

COLOFON

Zicht op... erfgoededucatie is een uitgave in de serie *Zicht op...* van Cultuurnetwerk Nederland.

Hoofdredactie: Marie-José Kommers

Artikel: Cees Hageman

Selectie literatuur, websites en projecten: Bureau Informatie & Documentatie

Productie

Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

Drukwerk

&producties bv

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.nl

Zicht op... is gratis voor leden van de bibliotheek van Cultuurnetwerk Nederland. Deze uitgave is in pdf-formaat kosteloos beschikbaar op www.cultuurnetwerk.nl. Geïnteresseerden kunnen ook tegen betaling van de verzend- en administratiekosten een exemplaar bij Cultuurnetwerk opvragen, zolang de voorraad strekt.

Eerdere nummers van *Zicht op...* op www.cultuurnetwerk.nl (een selectie):

Samenwerking en cultuureducatie

Basisonderwijs en cultuureducatie

Senioren en cultuureducatie

Speciaal onderwijs en cultuureducatie

De waarde van kunst- en cultuureducatie

Ontwikkelingen in museumeducatie

Een onderzoeksagenda cultuureducatie

Reggio Emilia

Cultuureducatie in de bve-sector

Talentontwikkeling en cultuureducatie

Kunsvakken in de vernieuwde tweede fase

Brede school en cultuureducatie

Jongeren en cultuurdeelname

© Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2010